

رابطه وحدت تشکیکی وجود

و نظریه انسان کامل از منظر استاد مطهری

رضا صفری گندسری*

دکترای فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

چکیده

مکاتب فلسفی و عرفانی بر اساس جهان بینی خاص خود، هر یک نظریاتی در باب انسان کامل ارائه کرده اند. عرفا بر اساس جهان بینی «وحدت شخصی وجود» معتقدند فقط حق وجود دارد و ماسوای حق، تجلیات و شئون حق هستند. از دیدگاه این گروه، انسان کامل انسانی است که به کمال جلا و استجلال رسیده باشد. در واقع چنین انسانی مظهر کمالات (ظهورات) ذاتی و اسمائی حق میشود نه اینکه در برابر حق وجود دیگری داشته باشد. استاد مطهری در نقد خویش بر نظریه انسان کامل مورد نظر عرفا، بر اساس نظریه وحدت تشکیکی وجود معتقد است انسان کامل انسانی است که ضمن متحقق ساختن همه اهداف و ارزشها در خودش بنحو اعتدال، هدف واحدی را نیز در نظر داشته باشد که آن هدف همان قرب الهی است. بنا بر تشکیک وجود، اهداف کثیر و هدف واحد، یکی هستند اما در مراتبشان با هم اختلاف دارند؛ در اهداف کثیر نیز نیت و مرتبه نهایی، قرب الهی است. بعبارت دیگر، همچنانکه در حقیقت هستی، وحدت تشکیکی وجود حاکم است، به نظر استاد مطهری، کسی که به هدف تشکیکی واصل شده باشد همان انسان کامل است. در این مقاله روشن خواهد شد که هیچکدام از نقدهای

مطهری بر عرفا وارد نیست و نصوص عرفا گویای نادرستی نقدهای وی است. بنابراین، عرفا تبیین کاملتری از انسان کامل دارند و انسان کامل با وحدت شخصی وجود سازگار است.

کلیدواژگان

عرفان وحدت شخصی وجود
انسان کامل وحدت تشکیکی وجود
هدف تشکیکی نقد نقد

مقدمه

«انسان کامل»^۱ یکی از مسائل اساسی هر مکتب

*.Email: rezasafari1984@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۶/۷/۱۳ تاریخ تأیید: ۹۶/۹/۲۰

۱. درباره تاریخ بکارگیری اصطلاح انسان کامل در بین محققین چهار نظریه مطرح شده است: (۱) استاد مطهری معتقد است که ابن عربی برای اولین بار لفظ انسان کامل را در آراء عرفانیش بکار برده است. بر این اساس، رواج این اصطلاح از قرن هفتم بیعد میباشد؛ مطهری، انسان کامل، ص ۱۶۹. (۲) نیکلسن رواج این اصطلاح را به آغاز ظهور تصوف اسلامی میداند. بباور وی، حلاج قبل از ابن عربی، به نور محمدی یا انسان کامل - که سبب ایجاد و ظهور عالم هستی است - معتقد بوده است. (۳) برخی باور دارند از ابتدای ظهور دین اسلام معنای انسان کامل رواج داشته و رسول اکرم (ص) مصداق تام انسان کامل بوده است.

←